

ОБСТАВИНИ, ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ ДОКАЗУВАННЮ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КОНТРАБАНДИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

© Сорока С. О., 2015

Досліджено обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні під час розслідування контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів². Проаналізовано, що предмет злочину належить встановлювати у кримінальному провадженні під час розслідування злочину, передбаченого ст. 305 КК України. Підкреслено, що предмет доказування єдиний для усього кримінального процесу, крім того, він конкретизується під час провадження у конкретних справах.

Ключові слова: доказування, предмет доказування, контрабанда, наркотичні засоби, кримінальне провадження, розслідування.

С. О. Сорока

ОБСТОЯТЕЛЬСТВА, ПОДЛЕЖАЩИЕ ДОКАЗЫВАНИЮ В УГОЛОВНОМ ПРОИЗВОДСТВЕ ПРИ РАССЛЕДОВАНИИ КОНТРАБАНДЫ НАРКОТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ

Исследованы обстоятельства, которые подлежат доказыванию в уголовном производстве при расследовании контрабанды наркотических средств, психотропных веществ, их аналогов или прекурсоров или фальсифицированных лекарственных средств. Проанализировано, что предмет преступления относится к кругу обстоятельств, которые следует устанавливать в уголовном производстве при расследовании преступления, предусмотренного ст. 305 УК Украины. Подчеркнуто, что предмет доказывания единственный для всего уголовного процесса, кроме того, он конкретизируется при производстве конкретных дел.

Ключевые слова: доказывание, предмет доказывания, контрабанда, наркотические средства, уголовное производство, расследование.

S. O. Soroka

CIRCUMSTANCES TO BE PROOF IN CRIMINAL PROCEEDINGS IN THE INVESTIGATION OF NARCOTICS

The article is devoted to the analysis of the evidences to be proved in criminal proceedings at the time of drug trafficking investigation, psychotropic substances its analogues and precursors or

² Далі, якщо інше спеціально не застережено, вживатиметься один термін “наркотичні засоби”, що означає сукупність предметів злочинів – наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги і прекурсори. Це стосується і назви статті.

falsified medicine. Besides, it is determined that the subject of a crime lies within the scope of evidences that must be proved in drug trafficking investigation, envisaged in article 305 of the criminal code of Ukraine. It is admitted that the subject of proof is common for the whole criminal procedure, moreover, it is specified while investigating in every concrete case.

Key words. Prove, subject of prove, trafficking , drugs, criminal proceedings, investigation

Постановка проблеми. Різні аспекти, як і питання кримінально-процесуального доказування загалом, постійно знаходяться у полі зору як учених, так і працівників правоохоронних органів, оскільки ця проблема дуже важлива на законодавчому, науковому і практичному рівнях. Особливо вона стає актуальною під час прийняття нового кримінального процесуального законодавства і потребує переосмислення різних аспектів доказування. Протягом багатьох років в теорії доказів утвердилося уявлення про доказування, як про пізнання події минулого, – вчиненого злочину, що здійснюється слідчим, прокурором, судом з дотриманням вимог кримінально-процесуального законодавства. Метою кримінально-процесуального пізнання є одержання відомостей про обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Здійснюючи доказування, органи і особи, які ведуть процес, повинні встановити такий обсяг обставин, який буде достатнім для правильного вирішення справи по суті. Потрібно зазначити, що останнім часом увагу науковців привертає проблема визначення обставин, що підлягають доказуванню по різних категоріях кримінальних проваджень, це стосується і особливостей предмета доказування у кримінальних провадженнях про контрабанду наркотичних засобів. Тому ця проблема є актуальною і потребує подальшого вивчення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти кримінально-процесуального доказування висвітлювали у своїх роботах провідні вітчизняні та зарубіжні науковці, насамперед: С. А. Альперт, В. Д. Арсенєв, Л. М. Білецька, Г. Ф. Горський, М. М. Гродзинський, Ю. М. Грошевий, П. С. Елькінд, В. С. Зеленецький, М. І. Костін, А. М. Ларін, П. А. Лупинська, М. М. Михеєнко, В. В. Молдаван, В. Т. Нор, С. М. Стахівський, М. С. Строгович, С. В. Слінько, В. М. Тертишник, Ф. Н. Фаткулін, С. А. Шейфер, В. П. Шибіко та ін.

Мета роботи – розкрити обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні про контрабанду наркотичних засобів.

Виклад основного матеріалу. Теорія доказів є частиною науки кримінального процесу, а саме тією частиною, яка вивчає процес доказування під час досудового розслідування та розгляду справи у суді. Як зазначає С. М. Стахівський, метою кримінально-процесуального доказування є встановлення об'єктивної істини, а її досягнення можливе лише тоді, коли під час провадження у кримінальній справі з достатньою повнотою і достовірністю будуть встановлені усі факти і обставини, які мають значення для правильного вирішення цієї справи. Сукупність таких фактів і обставин утворюють предмет доказування у кримінальній справі [1, с. 18]. Предмет доказування забезпечує фактичну основу для правильної кримінально-правової кваліфікації вчиненого особою (особами) суспільно-небезпечного діяння, цілеспрямоване здійснення сторонами процесуальних повноважень у кримінально-процесуальному провадженні у конкретній справі, індивідуалізацію кримінального покарання винних осіб та відшкодування завданої шкоди [2, с. 238]. Інформація про структурні елементи предмета доказування, її обсяг на певному етапі розслідування надають можливість слідчому висувати версії та планувати розслідування. Предмет доказування також зумовлює вибір слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування конкретного злочину під час досудового розслідування. У науці кримінального процесу предмет доказування визначається як система обставин, які виражають властивості та зв'язки події, що досліджується, важливі для правильного вирішення кримінальної справи та прийняття процесуальних профілактичних заходів у справі, а також для реалізації у кожному конкретному випадку завдань судочинства [3, с. 99; 4, с. 10; 5, с. 152]. Загальне коло кримінально- і кримінально-процесуально значущих обставин, які підлягають доказуванню у кожному кримінальному провадженні, визначено у ст. 91 КПК України.

Крім того, предмет доказування визначається межами складу злочину, із приводу якого ведеться розслідування і розгляд кримінальної справи. Якщо ж говорити про розслідування конкретного виду злочину, то, крім загального кола обставин, зазначених у законі, може виникнути необхідність і у дослідженні інших доказових фактів, які не входять до предмета доказування, але мають важливе значення для розгляду справи по суті. Тому, на нашу думку, під час розслідування контрабанди наркотичних засобів до обставин, які підлягають доказуванню, належать обставини: 1) передбачені ст. 91 КПК України; 2) встановлені диспозицією ст. 305 КК України; 3) які не входять до предмета доказування, але мають важливе значення для розгляду справи по суті.

Зупинимось детальніше на обставинах, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні під час розслідування контрабанди наркотичних засобів. Особливістю досудового розслідування про контрабанду наркотичних засобів є те, що отримання інформації про вчинення цього злочину, відбувається здебільшого не через надходження заяв чи повідомлень, а шляхом самостійного виявлення слідчим, прокурором, іншою уповноваженою службовою особою із будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про його вчинення. Під будь-яким джерелом вважається отримання інформації слідчим, прокурором про певне кримінальне правопорушення під час досудового розслідування іншого кримінального правопорушення або співробітниками оперативних підрозділів за результатами проведення заходів, спрямованих на розкриття кримінального правопорушення, надходження інформації з інших органів державної влади під час виконання покладених на них законом обов'язків. Тому виявлення контрабанди наркотичних засобів повною мірою покладається на працівників правоохоронних органів під час здійснення їх професійної діяльності. За наявності достатньої інформації про вчинення злочину слідчий і прокурор невідкладно, але не пізніше 24 год зобов'язані внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань і розпочати розслідування. Під час розслідування збір доказів і доказової інформації здійснюється проведенням слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій. Важливу доказову інформацію можна отримати за допомогою отримання показань, довідок, відповідей на запити державних підприємств, установ, організацій, приватних підприємств під час проведення експертиз тощо. Коли розпочато досудове розслідування, важливе значення має проведення огляду місця події і оформлення протоколу про тимчасове вилучення майна, де вказується інформація про вид, кількість вилученої речовини, оскільки це має значення для кваліфікації злочину. Характерною особливістю злочину, передбаченого ст. 305 КК України, є те, що законодавець безпосередньо, в самому законі називає предмет злочину. На цей предмет злочину безпосередньо спрямовані злочинні дії винного, і через який він посягає на суспільні відносини, що характеризують об'єкт цього злочину Предметом контрабанди за ст. 305 КК України є наркотичні засоби, психотропні речовини, їхні аналоги чи прекурсори або фальсифіковані лікарські засоби. Наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори з урахуванням їх корисності для використання у медичній практиці та залежно від ступеня їх небезпечності для здоров'я, які вони можуть становити у разі зловживання ними, і застосовуваних згідно з законодавством заходів контролю за їх обігом, включаються до відповідно пронумерованих списків таблиць Переліку. В Переліку визначені речовини, які є наркотичними засобами. Згідно з наказом МОЗ від 1 серпня 2000 року № 188 затверджені: таблиця 1 невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, що знаходяться у незаконному обігу; таблиця 2 невеликих, великих та особливо великих розмірів психотропних речовин, що знаходяться у незаконному обігу; таблиця 3 великих та особливо великих розмірів прекурсорів, що знаходяться у незаконному обігу. Відповідно до зазначених таблиць потрібно визначати розмір наркотичного засобу.

Під час досудового розслідування контрабанди наркотичних засобів у кожному випадку має бути призначена судова експертиза, яка має важливе доказове значення, де зазначається, що вилучена речовина є наркотичним засобом і яким саме.

Під час встановлення обставин, які входять до предмета доказування про контрабанду наркотичних засобів, необхідно встановити обставини, що належать до події злочину. Подія злочину розуміється, як складне поняття, що включає низку елементів, наведених у законі, перелік яких (час, місце, спосіб) не є вичерпним і потребує конкретизації з урахуванням виду і фактичних

обставин вчинення цього злочину. Місцем вчинення контрабанди наркотичних засобів є митний кордон. У диспозиції ст. 305 КК України безпосередньо вказано місце вчинення контрабанди (митний кордон України) і способи вчинення (поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю). Під час досудового розслідування має бути чітко вказане місце вчинення злочину – митний кордон України, а саме – зона митного контролю, де була затримана особа за вчинення контрабанди, оскільки безпосереднім місцем вчинення контрабанди є зони митного контролю. Зона митного контролю визначається у пунктах пропуску через митний кордон або в інших місцях митної території, у межах здійснення митного контролю, а саме: в місцях оформлення пасажирів, транспортних засобів, вантажів, як правило, ними є приміщення митниці, купе вагона, борт літака, оглядовий майданчик автомобілів, борт річкового чи морського судна, спеціально відведені місця для проведення митного контролю, оглядові бокси тощо [6, с. 23].

Під час досудового розслідування обов'язково встановлюються способи вчинення контрабанди наркотичних засобів. Спосіб переміщення через митний кордон поза митним контролем передбачає перетин митного кордону наркотичними речовинами поза місцями розташування митних органів (митниці, митного поста) України, або хоча б і в місцях їх дислокації, але минаючи митний контроль, тобто взагалі без пред'явлення до огляду вантажу, який переміщається через кордон, і будь-які супроводжувальні його митні документи. Незаконне переміщення предметів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю – це також доволі розповсюджений спосіб контрабанди. Судово-слідча практика показує, що контрабандисти вдаються до різноманітних хитрощів, щоб незаконно провезти ті чи інші предмети з приховуванням від митного контролю. Узагальнення практики боротьби з цим різновидом контрабанди показує, що її предмети укриваються від митного контролю у спеціальних сховищах (тайниках), обладнаних, пристосованих або які знаходяться: а) безпосередньо на самому контрабандисті, в його організмі або в його особистих речах; б) в особистому багажі контрабандиста, який знаходиться при ньому, або слідує окремо; в) у транспортних засобах, на яких контрабандист або його багаж перетинають митний кордон.

Суб'єктом контрабанди може бути фізична, осудна особа, якій виповнилось шістнадцять років. Це може бути громадянин України, іноземний громадянин або особа без громадянства. Також контрабанда може бути вчинена службовою особою з використанням свого службового становища. Коли встановлено особу, яка вчинила злочин, необхідно з'ясувати обставини, що характеризують цю особу, за допомогою документів встановити особу; встановити стан здоров'я особи, рівень її фізичного і розумового розвитку (наявність або відсутність фізичних або психічних вад, наявність травм голови і хребта, перенесені інші тяжкі захворювання, схильність до вживання алкоголю, наркотичних засобів тощо). Встановлення даних про здоров'я особи має юридичне значення, оскільки можуть виникнути питання про осудність особи, яка вчинила злочин, про необхідність залучення захисника, про призначення примусового лікування. Необхідно з'ясувати дані, що характеризують особу за місцем роботи (навчання), за місцем проживання і у сім'ї. Немаловажне значення має встановлення даних про судимість особи, встановлення цих даних впливає на кваліфікацію вчиненого діяння. Також необхідно зібрати дані щодо матеріального становища особи, яка вчинила злочин (наявність вкладів, майна, грошового утримання особи) оскільки певні частини ст. 305 КК України передбачають конфіскацію майна.

Під час досудового розслідування необхідно доказати винуватість обвинуваченого у вчиненні контрабанди, форму його вини, мотив, мету вчинення цього злочину. У разі вчинення контрабанди наркотичних засобів у співучасті підлягає встановленню відповідне діяння кожного співучасника. У відповідних випадках має бути врахована специфіка визначених законом обставин, що підлягають встановленню у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх (ст. 485, 487 КПК України), а також стосовно осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння у стані неосудності, або у стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до постановлення вироку (ст. 505 КПК України).

Потрібно враховувати обставини, які впливають на ступінь тяжкості злочину, а саме: а) вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб; б) вчинення злочину злочинною організацією; в) вчинення злочину, якщо предметом цих дій були наркотичні засоби, психотропні

речовини, їх аналоги або прекурсори у великому або особливо великому розмірі; г) вчинення злочину, якщо предметом цих дій були особливо небезпечні наркотичні засоби чи психотропні речовини; д) вчинення контрабанди повторно; е) вчинення контрабанди службовою особою з використанням свого службового становища.

Підлягають також доказуванню обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання (ст. ст. 66, 67 КК України), обставини, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження (ст. 284 КПК України), обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання (ст.ст. 285–288 КПК України, розділи IX і XII КК України). Оскільки доказувати вину обвинуваченого зобов'язана особа, яка здійснює досудове розслідування, то для всебічного, повного, неупередженого дослідження обставин кримінального провадження необхідно збирати докази як такі, що обвинувачують особу у вчиненні кримінального правопорушення, так і ті, що її виправдовують.

Висновок. Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, визначені кримінальним процесуальним законодавством у ст. 91 КПК України, тому предмет доказування єдиний для усього кримінального процесу, але його компоненти індивідуалізуються, конкретизуються під час провадження у конкретних справах. Обставини, що становлять особливості предмета доказування у справах про контрабанду наркотичних засобів, по суті лише деталізують компоненти загального предмета доказування, орієнтуючи органи, що здійснюють досудове розслідування у справах цієї категорії, на поглиблене дослідження обставин, які мають значення для забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду.

1. Стахівський С. М. *Теорія і практика кримінально-процесуального доказування: монографія.* – К., 2005. – 272 с. 2. *Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року / за ред. О. А. Банчука, Р. О. Куйбіди, М. І. Хавронюка.* – Х.: Фактор, 2013. – 1072 с. 3. Михеенко М. М. *Доказывание в советском уголовном судопроизводстве / М. М. Михеенко.* – К.: Изд-во КГУ, 1984. – 137 с. 4. Банин В. А. *Структура предмета доказывания в советском уголовном процессе: учеб. пособ. / В.А. Банин.* – Уфа, 1976. – 125 с. 5. Строгович М. С. *Теория судебных доказательств / М. С. Строгович // Избранные труды: в 3-х т. – Т. 3.* – М., 1991. – 300 с. 6. Шевчук В. М. *Обстановка вчинення контрабанди як структурний елемент криміналістичної характеристики / В. М. Шевчук // Митна справа.* – 2002. – № 5. – С. 20–26.